

Бібліографічний опис:

[Від редакції] (2023) Міжнародна конференція про українську пісню «Їхав козак за Дунай» та її міжнародний резонанс. *Слов'янський світ*, 22, 185–190.

[Editorial] (2023) International Conference on the Ukrainian Song “The Cossack Rode beyond the Danube” and Its International Resonance. *Slavic World*, 22, 185–190.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ ПІСНЮ «ЇХАВ КОЗАК ЗА ДУНАЙ» ТА ЇЇ МІЖНАРОДНИЙ РЕЗОНАНС

16 травня 2023 року в Будапешті, в Інституті літературознавства Центру гуманітаристики Угорської академії наук (Дослідницька мережа HUN-REN) відбулася міжнародна конференція під назвою «Транскультурні мережі в епоху наполеонівських воєн. Слідами однієї козацької пісні», де розглядалися питання постання, побутування і міжнародного поширення в різних європейських країнах розмаїтих музичних і текстових версій української пісні «Їхав козак за Дунай», авторство якої приписують харківському «козаку-віршотворцю» Семену Климовському, і яка з часом стала народною. Як відомо, пісня була і є однією з найпопулярніших козацьких ліричних пісень в Україні, вона znana з джерел від кінця XVIII ст. і входила мало не до кожної вітчизняної пісенної збірки аж по наш час. Вона і зараз звучить в Україні в аранжуванні різних музичних колективів та виконавців (гурт «Хорєя Козацька», «Свята Ватра» та ін.).

Нині в Угорщині і зосібна у згадуваному Інституті зріс інтерес до т. зв. спопуляризованої поезії (közköltészet), сформувався і окремий науковий напрям, де розглядають питання взаємодії літератури та фольклору, фольклоризму та фольклоризації, історії літератури, починаючи з XVI–XVII ст., масової культури нашого часу, до студій залучають і інші, суміжні науки. Від 2012 року тут виходить щорічник, де публікують праці під редакцією Румена Іштвана Чьорса і назвою «Дримба. Дослідження зі спопуляризованої поезії» (Doromb. Közköltészeti tanulmányok). Саме про такі студії йшлося на згаданій конференції, де прозвучали доповіді, в яких у контексті розгляду постання, поширення, вивчення та обробок однієї української народної пісні зроблено цікаві і актуальні висновки про особливості міжнародних літературно-фольклорно-музичних та інших контактів. Невипадково у програмі зазначено, що дане наукове зібрання присвячене вшануванню творчої спадщини літературознавця, фольклориста і культуролога Григорія Нудьги, адже учений, крім багатьох інших теренів, активно вивчав питання фольклоризації українських пісень, а також їх рецепції по всьому світу і, зокрема, присвятив цілу книгу Семену Климовському (Климову), де детально описав також його цінні філософські трактати. 2023 року відмічаємо 110-річчя з дня народження цього подвижника української науки та культури.

Відкриття конференції відбулося в залі ім. Кланіцаї Інституту літературознавства по вул. Менеші в Будапешті. Відкрив зібрання заступник директора Андраш Каппаньош, який привітав присутніх, наголосив на важливості даної конференції, її міжнародному резонансі, розповів про власні спостереження над долею іншої популярної в Європі пісні. Далі з доповіддю на тему «Феномен пісні про Мінку: підсумок досліджень центрально- та східноєвропейських студій» виступила голова оргкомітету конференції, співробітниця відділу літератур Центральної та Східної Європи Жофія Калавскі,

яка на наочному матеріалі представила транскультурні мережі – мовні, літературні, музичні, які утворилися під впливом української пісні, яка в залежності від приймаючого середовища набувала різних, часто віддалених від оригіналу текстових та музичних трансформацій, одночасно змінювалися і функції твору, її виконання – від ліричної до маршевої, військової. Ж. Калавські є координатором європейського проекту з даної тематики, над яким три роки працювали співробітники Інституту, їй належить низка статей про рецепцію пісні в різних слов'янських та неслов'янських середовищах, а в квітні 2023 року в рамках Східноєвропейського семінару Інституту вона виступила з доповіддю на тему «Семен Климовський. Kosak aus Klein russland: відомості і легенди з XVIII століття», в якій провела детальне «розслідування» дещо таємничої постаті Семена Климовського на основі згадок про нього в різних джерелах. Калавські здійснила також чималу роботу з підготовки та проведення конференції, розробки, перекладу та публікації програми і резюме доповідей, які вийшли трьома мовами – угорською, українською та англійською. На форумі, крім угорських та українських науковців, були присутні також викладачі кафедри української філології Будапештського університету, Тимчасовий повірений у справах України в Угорщині у 2014–2016 роках Михайло Юнгер з дружиною та інші зацікавлені слухачі.

Далі тривала робота в секціях. Секція 1. **Козацькі пісні, мотиви, образи** (керівник М. Гарбачік-Балаковіч). З доповіддю «Мандрівка за піснею: життя і наукові здобутки Григорія Нудьги» виступила заступниця директора Музею народної архітектури і побуту імені Климентія Шептицького Леся Гарасим зі Львова, вона простежила життєвий і науковий шлях дослідника, який був жертвою радянських репресій і утисків, однак всупереч перепонам усе своє життя присвятив пошуку самобутності української культури, літератури, фольклору, заповненню білих плям у науці, серед іншого він вивчав

питання поширення української пісні за кордоном, фольклоризації авторських творів, постать і доробок легендарного творця козацьких пісень Семена Климовського. Л. Гарасим подарувала бібліотеці Інституту книгу Нудьги про Климовського, а також два томи його праці «Пісні та романси українських поетів». Леся Мушкетик з ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України озвучила тему «Українська пісня “Їхав козак за Дунай” як характерний зразок козацької лірики», де проаналізувала основні текстові варіанти пісні від найдавніших до сучасності, вміщені у пісенних збірниках, її звучання в сучасних версіях, а також на прикладі пісні розглянула фольклорні топоси козацької доби, семантику та прагматику тексту. Естер Апор з Угорського національного музею виголосила доповідь «Зображення козаків та їх значення в образотворчому мистецтві – Декілька зауваг про паризькі акварелі Георга Емануеля Опі(т)ца 1814 року», в якій описала образи козаків в європейському образотворчому та декоративному мистецтві, проаналізувала характерні риси козацького живопису, а також серію акварелей Георга Емануеля Опі(т)ца, що стосується даної тематики.

У Секції 2. **Мелодії, варіанти, переклади** (керівник Інґрід Папп) прозвучало три доповіді. Першою взяла слово співробітниця Інституту музикознавства Центру гуманітарних наук УАН Луйза Тарі з доповіддю «“Air Ukrainian” – “Airlines”, чи “Jihav kozak za Dunaj” –, “Schöne Minka” – “Gyöngyöm Minkám” мелодія в угорській (народній) музиці», в якій вона на основі головно зібрань народної музики показала інтеграцію мелодії в угорську народну музичну традицію, причому зі вказівкою на жанр, функцію та сфери, в яких вона стала загально улюбленою. Дослідниця описала різноманітні танцювальні твори з назвою «Козак» з угорських та інших збірочок пісень. Текст доповіді супроводжувався музичними прикладами. Співробітник Інституту літературознавства Румен Іштван Чьорс у виступі «Пісня про Мінку і угорська спопу-

ляризована поезія» показав, що пісенний тип «Красуня Мінка...» органічно увійшов до угорської спопуляризованої поезії і поширився, набираючи різних версій та збагачуючись новими мовними модифікаціями, в угорських рукописних і друкованих збірниках.

Секція 3. **Варіанти, обробки, переклади.** Сільвія Сарка з Інституту літературознавства Центру гуманітарних досліджень у виступі «Роль реєстрових змін у німецькомовних версіях пісні “Їхав козак за Дунай”» зробила огляд двох німецьких варіантів пісні з початку ХІХ ст., один з них у перекладі Христовора Августа Тідге під назвою «Der Kosack und sein Mädchen», пристосований до його власної сентиментальної пісенної поезії та вимог німецької аудиторії середнього класу, а також переклад поета Теодора Кернера під назвою «Russisches Lied (Nach einer bekannten Melodie)». Ці твори стали також основою для подальших чеських, польських та угорських текстових версій. Тамаш Беркеш зі згадуваного Інституту зголосився до доповіді «Пісня “Їхав козак за Дунай” у дзеркалі чеського культу народної пісні», де з’ясував, що пісня потрапила до чеського літературного середовища як переклад з німецької, а за посередництва польської мови – до антології Франтішка Ладіслава Челаковського. Ці явища відбувалися в умовах пошуку самобутності та об’єднання пісень слов’янських народів, не розрізнення авторських і народних пісень.

Магдалена Гарбачік-Балаковіч (Інститут літературознавства) у виступі під назвою «Україна як “край мрій” в польській літературі ХІХ століття: на прикладі твору “Їхав козак за Дунай”» відзначила дві основні тенденції, що сприяли інтересу до української культури в Польщі, представила польські переклади та обробки пісні, звертаючи увагу на відмінності між ними, які існують у різних джерельних матеріалах. Після кожної секції тривали жваві дискусії щодо прослуханого матеріалу. З післясловом виступили Жофія Калавські та Тамаш Беркеш, які подякували присутнім і зокрема україн-

ським учасникам конференції, які в складні для України воєнні часи знайшли можливість відвідати цей захід. Мовою спілкування на форумі була угорська, за винятком доповіді Л. Гарасим (українська з послідовним перекладом).

У жовтні 2023 року Ж. Калавські та Л. Мушкетик взяли участь у 36 серії подкасту Glossza Центру гуманітаристики Угорської АН (нині мережа HUN-REN), де спільно з редакторами обговорили згадувану тематику.

1. Kultúrák közötti hálózatok a napóleoni háborúk idején. Egy kozák dal nyomában – Транскультурні мережі в епоху наполеонівських воєн. Слідами однієї козацької пісні. Transcultural networks during the Napoleonic wars Tracing one Cossack song. Міжнародна конференція, організована Ін-том літературознавства Центру гуманітаристики УАН. Резюме. Будапешт, 2023. 40 с.

Підготувала Леся Мушкетик

Отримано / Received 01.11.2023

Рекомендовано до друку / Recommended for publishing 14.12.2023